

РОЗДІЛ 6

ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО; АГРАРНЕ ПРАВО; ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО; ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-3/56>

ЕКОЛОГО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА США: ІСТОРІЯ, СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

ENVIRONMENTAL AND LAW POLICY OF THE UNITED STATES: HISTORY, CURRENT STATE AND DEVELOPMENT PROSPECTS

Лебеза Ю.О., д.ю.н., професор,
професор кафедри цивільного, господарського та екологічного права
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

У статті розглядається екологічна політика Сполучених Штатів Америки в контексті її історичного розвитку, сучасного стану та можливих векторів майбутнього вдосконалення. Проаналізовано основні законодавчі ініціативи, інституційні механізми та міжнародні зобов'язання США у сфері охорони навколишнього середовища. Особливу увагу приділено політичним, економічним та соціальним чинникам, які впливають на формування та реалізацію екологічної політики країни. Визначено, що екологічна політика США є складною та багатогранною системою, що постійно еволюціонує під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників. Акцентовано, що посилення міжнародної співпраці, впровадження інновацій та забезпечення справедливості у доступі до екологічних ресурсів залишаються ключовими завданнями на шляху до сталого розвитку. Визначено, що основу системи екологічного законодавства США становлять такі фундаментальні нормативно-правові акти, як *Clean Air Act*, *Clean Water Act* та *National Environmental Policy Act*, які не лише формують правові механізми охорони довкілля, але й забезпечують участь громадськості та наукової спільноти в ухваленні екологічно значущих рішень. Підкреслено, що важливу роль у реалізації законодавства відіграє судова влада, зокрема Верховний суд США, чий прецедентні рішення істотно впливають на тлумачення екологічного права. Зроблено висновок, що попри наявність складної інституційної системи, правове регулювання екологічної політики залишається чутливим до політичних змін, що зумовлює нестабільність нормативної бази.

Ключові слова: екологічна політика, охорона довкілля, зміна клімату, сталі розвиток, законодавство, екологічне управління, екологічні права, органи публічної адміністрації, навколишнє природне середовище, екологічне законодавство США, нормативно-правове регулювання.

The article examines the environmental policy of the United States of America in the context of its historical development, current state and possible vectors of future improvement. The main legislative initiatives, institutional mechanisms and international obligations of the United States in the field of environmental protection are analyzed. Particular attention is paid to political, economic and social factors that influence the formation and implementation of the country's environmental policy. It is determined that the environmental policy of the United States is a complex and multifaceted system that is constantly evolving under the influence of internal and external factors. It is emphasized that strengthening international cooperation, introducing innovations and ensuring fairness in access to environmental resources remain key tasks on the path to sustainable development. It is determined that the basis of the US environmental legislation system is such fundamental regulatory and legal acts as the *Clean Air Act*, *Clean Water Act* and *National Environmental Policy Act*, which not only form the legal mechanisms of environmental protection, but also ensure the participation of the public and the scientific community in making environmentally significant decisions. It is emphasized that an important role in the implementation of legislation is played by the judiciary, in particular the US Supreme Court, whose precedent decisions significantly influence the interpretation of environmental law. It is concluded that despite the presence of a complex institutional system, the legal regulation of environmental policy remains sensitive to political changes, which causes instability of the regulatory framework.

Key words: environmental policy, environmental protection, climate change, sustainable development, legislation, environmental management, environmental rights, public administration bodies, environment, US environmental legislation, regulatory and legal regulation.

Постановка проблеми. Екологічна політика є невід'ємною складовою внутрішньої та зовнішньої політики будь-якої розвиненої держави. У випадку США, як однієї з найбільших економік світу та одного з провідних індустріальних центрів, екологічна політика має глобальний вплив. Починаючи з середини XX століття, питання охорони навколишнього середовища поступово набули пріоритетного значення у політичному дискурсі США. Сьогодні екологічна політика країни охоплює широкий спектр напрямів: від контролю за викидами шкідливих речовин до інвестування в зелені технології та участі в міжнародних екологічних ініціативах.

Стан наукової розробки проблеми характеризується тим, що незважаючи на наявність численних фундаментальних досліджень формування і розвитку законодавства з питань використання природних ресурсів, зокрема В. І. Андрейцева, А. П. Гетьмана, Р. С. Кіріна, В. В. Костицького, В. А. Зуєва, П. М. Рабіновича, Ю. С. Шемшученка та ін., які стосуються еколого-правових проблем, але

при цьому проблематика вивчення зарубіжного досвіду нормативного регулювання здійснення державної екологічної політики залишаються розробленими недостатньо.

Метою статті є здійснення характеристики еколого-правової політики США: історії, сучасного стану та перспектив розвитку.

Виклад основного матеріалу. Ранні форми природоохоронної діяльності (XIX – початок XX ст.) Перші кроки до формування екологічної свідомості у США відбувалися в умовах активної експансії на Захід, коли велика частина природних ресурсів використовувалася без урахування довгострокових екологічних наслідків. Проте вже у XIX столітті виникли перші рухи за збереження природи, які мали як естетичні, так і практичні мотиви. Важливими постатями того часу стали натуралісти та письменники, зокрема Джон М'юр – засновник *Sierra Club* і один із ініціаторів створення національних парків.

Формальним початком природоохоронної політики можна вважати створення першого національного парку –

Сллоустоуну – у 1872 році. Такий крок заклав основу системи охорони природних територій, що стала важливою складовою американської екологічної політики. На межі XIX–XX століть адміністрація Теодора Рузвельта активно підтримувала природоохоронні ініціативи, результатом чого стало створення численних заповідників і введення обмежень на експлуатацію природних ресурсів.

Справжній прорив в екологічній політиці США відбувся в 1960–70-х роках. Цей період часто називають епохою екологічного пробудження, коли у відповідь на низку промислових катастроф та зростання суспільної екологічної свідомості, питання охорони довкілля стало ключовим елементом державної політики.

У 1962 році вийшла книга Рейчел Карсон «Мовчазна весна», яка викликала широкий резонанс у суспільстві та звернула увагу на небезпеку пестицидів для екосистем. Її публікація заклала інтелектуальне підґрунтя для майбутніх законодавчих ініціатив.

У відповідь на зростання громадського тиску, уряд США запровадив низку важливих законодавчих актів. У 1969 році був прийнятий Національний акт про охорону навколишнього середовища (NEPA), що зобов'язував державні установи враховувати екологічні наслідки своїх дій. Також у 1970 році було створене Агентство з охорони навколишнього середовища (Environmental Protection Agency, EPA), яке стало центральним органом в реалізації екологічної політики країни.

Формування екологічної інституційної структури: створення ЕРА EPA, створене під час адміністрації президента Річарда Ніксона, стало основним координатором усіх екологічних ініціатив на федеральному рівні. Агентство отримало повноваження щодо контролю за викидами забруднюючих речовин, забезпечення дотримання законодавства та розробки нормативних актів у сфері охорони довкілля.

Під керівництвом ЕРА було прийнято і реалізовано низку важливих законів, включно з Законом про чисте повітря (Clean Air Act) 1970 року, Законом про чисту воду (Clean Water Act) 1972 року та Законом про безпечне поводження з відходами (Resource Conservation and Recovery Act) 1976 року. Ці закони заклали основу сучасного екологічного законодавства США.

У 1980-х роках, під час адміністрації Рональда Рейгана, екологічна політика зазнала певного ослаблення, оскільки пріоритет надавався економічному зростанню та дерегуляції. Тим не менш, були збережені основні інституції, а ЕРА продовжувало функціонувати, хоч і з обмеженими ресурсами. У цей період також була створена Програма Superfund для очищення сильно забруднених територій.

У 1990-х роках відбувся новий підйом екологічної політики, зокрема завдяки перегляду Закону про чисте повітря у 1990 році, який посилив вимоги до контролю за викидами. Адміністрація Білла Клінтона зробила акцент на екологічно сталому розвитку, а також на розширенні міжнародної екологічної співпраці.

Законодавча база екологічної політики США є однією з найбільш розвинених у світі. Вона включає низку ключових нормативно-правових актів, які регулюють різні аспекти охорони довкілля. Одним з найважливіших є Закон про чисте повітря (Clean Air Act), який був ухвалений у 1963 році, а значно доповнений і переглянутий у 1970, 1977 та 1990 роках. Він встановлює стандарти якості повітря, контроль за викидами із промислових джерел та транспортних засобів, а також передбачає санкції за порушення норм.

Закон про чисту воду (Clean Water Act), ухвалений у 1972 році, регулює скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти, встановлює стандарти якості води та спрямований на збереження екосистем водного середовища. Обидва ці закони передбачають широкі повноваження ЕРА щодо розробки нормативних документів та моніторингу.

Національний акт про охорону навколишнього середовища (National Environmental Policy Act, NEPA), прийнятий у 1969 році, став першим всеосяжним законом у галузі охорони довкілля. Його головне досягнення – обов'язковість підготовки оцінки впливу на довкілля (Environmental Impact Statement, EIS) для всіх проектів, що фінансуються або реалізуються федеральними органами влади. NEPA забезпечує прозорість процесів планування та участь громадськості у прийнятті екологічно значущих рішень.

Конгрес США відіграє ключову роль у формуванні екологічної політики через ухвалення законів, затвердження бюджету та здійснення нагляду за діяльністю виконавчої влади. Законодавчі ініціативи, що стосуються охорони довкілля, часто стають об'єктом політичних дебатів, особливо коли йдеться про баланс між економічним зростанням і захистом природи.

Президентські адміністрації мають суттєвий вплив на вектор екологічної політики. Наприклад, адміністрація Джорджа Буша-молодшого відзначалася скептицизмом щодо кліматичних змін і намагалася обмежити повноваження ЕРА. Натомість адміністрація Барака Обами ініціювала програму Clean Power Plan, спрямовану на скорочення викидів вуглецю від енергетичного сектору.

У свою чергу, адміністрація Дональда Трампа провела масштабну дерегуляцію екологічного законодавства, скасувавши або послабивши десятки нормативних актів, тоді як адміністрація Джо Байдена, навпаки, оголосила екологічну трансформацію одним із головних пріоритетів внутрішньої політики.

Окрім законодавчої та виконавчої гілок, важливу роль у формуванні екологічної політики відіграє судова влада. Прецедентне право США дозволяє судам інтерпретувати закони та регламенти, що часто визначає їх практичне застосування. Судові рішення можуть підтримувати або обмежувати повноваження ЕРА, визначати обсяг зобов'язань державних і приватних суб'єктів, а також встановлювати прецеденти щодо захисту екологічних прав громадян.

Один із ключових випадків – справа *Massachusetts v. EPA* (2007), у якій Верховний суд США постановив, що ЕРА має право регулювати викиди парникових газів як забруднювачів повітря згідно з Clean Air Act. Це рішення заклало правову основу для розширення кліматичної політики федерального рівня.

Зміна клімату і стратегія декарбонізації У ХХІ столітті проблема зміни клімату стала ключовим викликом екологічної політики США. Зміни температурних режимів, часті екстремальні погодні явища, підвищення рівня Світового океану – все це змусило державу переглянути стратегічні підходи до регулювання викидів парникових газів.

Стратегія декарбонізації економіки передбачає поступову відмову від використання викопного палива (вугілля, нафти, природного газу) та перехід до «зеленої» енергетики. На рівні федерального уряду одним з головних документів, що визначає напрям кліматичної політики, є план досягнення вуглецевої нейтральності до 2050 року. Важливою ініціативою є відновлення участі США у Паризькій кліматичній угоді та виконання зобов'язань щодо скорочення викидів.

Ключову роль у реалізації кліматичної політики відіграють такі інструменти, як податки на викиди вуглецю, субсидії на розвиток чистої енергетики, інвестиції в дослідження та розробки. Значну частину заходів зосереджено на модернізації транспортної та промислової інфраструктури, що має сприяти зниженню викидів CO₂ та метану.

Однією з пріоритетних сфер екологічної трансформації США є енергетика. Протягом останніх років уряд активно інвестує в розвиток відновлюваних джерел енергії – сонячної, вітрової, геотермальної. Ці технології стали доступнішими і конкурентоспроможними завдяки науковим досягненням та політичній підтримці.

Федеральні та регіональні програми стимулюють використання чистих джерел енергії шляхом податкових пільг, грантів і державно-приватного партнерства. Наприклад, ініціатива Inflation Reduction Act 2022 року передбачає понад \$300 мільярдів на розвиток кліматичних і енергетичних програм, зокрема інфраструктуру для електромереж та оновлення електромереж.

Поряд з розвитком ВДЕ, ведеться робота з підвищення енергоефективності будівель, транспорту та промисловості. Розглядається також перспектива використання новітніх технологій зберігання енергії та розвитку водневої економіки [1].

Проблема відходів – одна з найгостріших в екологічній політиці США. Країна є одним із найбільших продуцентів побутових та промислових відходів у світі. У зв'язку з цим актуальним є впровадження принципів циркулярної економіки, які передбачають мінімізацію відходів шляхом повторного використання, переробки та екологічного дизайну продуктів [2].

На федеральному рівні діють програми з підтримки рециклінгу та розвитку інфраструктури для збору й переробки сміття. Також набирають популярності ініціативи «нульових відходів» (zero waste), які реалізуються на рівні міст та окремих корпорацій. Значну увагу приділено скороченню використання одноразового пластику та заборони на його продаж у деяких штатах.

Останніми роками екологічна політика США дедалі більше зосереджується на питаннях соціальної справедливості. Концепція екологічної справедливості (environmental justice) передбачає, що всі громадяни, незалежно від раси, доходу чи місця проживання, мають право на безпечне і здорове середовище. Водночас дослідження показують, що забруднення найчастіше впливає на маргіналізовані громади.

Адміністрація Джо Байдена оголосила екологічну справедливість одним з пріоритетів. Створено спеціальні ініціативи, такі як Justice40, які передбачають, що 40% федеральних інвестицій в екологічні програми повинні надходити до спільнот, які історично зазнавали екологічної дискримінації.

Зміна клімату і стратегія декарбонізації У XXI столітті проблема зміни клімату стала ключовим викликом екологічної політики США [3]. Зміни температурних режимів, часті екстремальні погодні явища, підвищення рівня Світового океану – все це змусило державу переглянути стратегічні підходи до регулювання викидів парникових газів.

Стратегія декарбонізації економіки передбачає поступову відмову від використання викопного палива (вугілля, нафти, природного газу) та перехід до «зеленої» енергетики. На рівні федерального уряду одним з головних документів, що визначає напрям кліматичної політики, є план досягнення вуглецевої нейтральності до 2050 року. Важливою ініціативою є відновлення участі США у Паризькій кліматичній угоді та виконання зобов'язань щодо скорочення викидів.

Ключову роль у реалізації кліматичної політики відіграють такі інструменти, як податки на викиди вуглецю, субсидії на розвиток чистої енергетики, інвестиції в дослідження та розробки. Значну частину заходів зосереджено на модернізації транспортної та промислової інфраструктури, що має сприяти зниженню викидів CO₂ та метану.

Участь у міжнародних угодах (Паризька угода, Монреальський протокол тощо) США є активним учасником багатьох міжнародних екологічних угод, які мають на меті збереження глобального довкілля та боротьбу зі зміною клімату [4]. Серед найважливіших слід виокремити Паризьку кліматичну угоду (2015), в рамках якої країни зобов'язуються утримати зростання середньої глобальної температури на рівні значно нижчому за 2°C порівняно з доіндустріальним періодом.

США приєдналися до Паризької угоди у 2016 році, вийшли з неї під час адміністрації Дональда Трампа у 2020 році, та знову приєдналися за Джо Байдена

у 2021 році. Це свідчить про те, наскільки екологічна дипломатія США є чутливою до внутрішньополітичних змін.

Іншими важливими міжнародними угодами є Монреальський протокол (1987), спрямований на зниження використання речовин, що руйнують озоновий шар, та Конвенція про біологічне різноманіття, яку США підписали, але досі не ратифікували [5].

Якщо на початку 2000-х років країна була досить стриманою щодо міжнародних кліматичних ініціатив, то на сьогоднішній день вона позиціонує себе як лідер у боротьбі з глобальним потеплінням. У 2021 році на саміті з питань клімату США оголосили про намір зменшити викиди парникових газів на 50–52% до 2030 року (у порівнянні з рівнем 2005 року).

Крім того, США підтримують Цілі сталого розвитку (Sustainable Development Goals, SDGs), ухвалені ООН у 2015 році, які охоплюють екологічні, соціальні та економічні аспекти розвитку. Американські урядові та неурядові структури здійснюють проекти з відновлення природних ресурсів, доступу до чистої води, енергетичної трансформації та охорони біорізноманіття як всередині країни, так і за кордоном.

Екологічна дипломатія стає все більш важливою складовою зовнішньої політики США. Використовуючи екологічні ініціативи як інструмент м'якої сили, США намагаються впливати на міжнародні процеси, просуваючи свої економічні й політичні інтереси. Співпраця з ЄС, Японією, Канадою та іншими розвиненими державами відбувається в рамках спільних кліматичних ініціатив, таких як G7, G20, та саміти ООН [6].

Водночас, екологічна політика США часто стає джерелом напруги у відносинах з Китаєм, який є найбільшим джерелом викидів парникових газів. Переговори між цими країнами зосереджені навколо справедливого розподілу кліматичних зобов'язань, фінансування зеленої трансформації у країнах, що розвиваються, та доступу до технологій.

Екологічна політика у США є об'єктом серйозної політичної поляризації. Демократична партія, як правило, підтримує більш амбітні екологічні цілі, акцентує увагу на боротьбі зі зміною клімату, соціальної справедливості та розвитку зеленої енергетики. Республіканська партія часто обстоює інтереси традиційної енергетики, зокрема вугільної та нафтової промисловості, і скептично ставиться до деяких кліматичних ініціатив.

Це протистояння відображається як у Конгресі, так і в суспільстві загалом. Опитування показують, що екологічні пріоритети суттєво різняться між прихильниками різних партій, регіонами країни, рівнем освіти та доходів. Таке розмежування ускладнює ухвалення довгострокових, стабільних екологічних стратегій [7].

Засоби масової інформації відіграють важливу роль у формуванні екологічного дискурсу в США. Різні медіа часто висвітлюють екологічні теми з протилежних позицій, залежно від політичних уподобань. Соціальні мережі стали майданчиком для активізації громадських ініціатив, кампаній на підтримку кліматичних дій та поширення екологічної освіти.

Громадська думка має суттєвий вплив на політиків. Зростання рівня обізнаності населення щодо кліматичних ризиків, проблем забруднення та втрати біорізноманіття змушує політичних лідерів враховувати ці питання у своїй діяльності. Разом із тим, кампанії з дезінформації та впливу лобістських груп залишаються серйозною загрозою для екологічного прогресу.

Майбутнє екологічної політики США значною мірою залежить від здатності інтегрувати сучасні технології в усі сфери економіки. Розвиток зеленої енергетики, цифрових рішень для моніторингу стану довкілля, штучного інтелекту у прогнозуванні кліматичних змін, автономного транспорту та смарт-міст відкриває нові горизонти для ефективного управління екологічними викликами.

Особливе значення мають технології зберігання енергії, виробництва водню, уловлювання та зберігання вуглецю (CCS), які можуть сприяти досягненню вуглецевої нейтральності. Водночас важливо забезпечити справедливий доступ до інновацій для всіх регіонів країни та соціальних груп.

Фінансова підтримка є критичним фактором для успішної реалізації екологічної політики. Державні інвестиції, податкові пільги, субсидії, «зелені» облігації та публічно-приватне партнерство дозволяють масштабувати екологічні ініціативи. Ухвалення таких актів, як Inflation Reduction Act, стало важливим сигналом для інвесторів щодо сталого розвитку в США.

Крім того, все більше банків та інституцій враховують екологічні ризики у своїй кредитній політиці, що сприяє трансформації фінансової системи у напрямку підтримки кліматичних цілей [8].

У найближче десятиліття очікується подальше посилення екологічного законодавства, інтеграція кліматичних цілей у всі сектори економіки та посилення міжнародної співпраці. Значну увагу буде приділено адаптації до кліматичних змін, управлінню природними катастрофами, збереженню біорізноманіття та забезпеченню водних ресурсів.

Викликом залишатиметься політична поляризація, яка може гальмувати амбітні ініціативи, а також потреба у формуванні загальнонаціонального консенсусу щодо пріоритетів сталого розвитку. Проте наявність потужної інституційної бази, громадської підтримки та технологічного потенціалу створює передумови для подальшого екологічного прогресу США.

Висновки. Екологічна політика США є складною та багатогранною системою, що постійно еволюціонує під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників. Враховуючи масштаби впливу американської економіки та політики, подальший розвиток екологічної політики в США має критичне значення для глобального екологічного майбутнього. Посилення міжнародної співпраці, впровадження інновацій та забезпечення справедливості у доступі до екологічних ресурсів залишаються ключовими завданнями на шляху до сталого розвитку.

Отже, екологічна політика Сполучених Штатів Америки характеризується наявністю розвиненої та багаторівневої системи правового регулювання, що включає численні акти федерального, штатного та місцевого рівнів. Основу цієї системи становлять такі фундаментальні нормативно-правові акти, як *Clean Air Act*, *Clean Water Act* та *National Environmental Policy Act*, які не лише формують правові механізми охорони довкілля, але й забезпечують участь громадськості та наукової спільноти в ухваленні екологічно значущих рішень. Важливу роль у реалізації законодавства відіграє судова влада, зокрема Верховний суд США, чий прецедентні рішення істотно впливають на тлумачення екологічного права. Попри наявність складної інституційної системи, правове регулювання екологічної політики залишається чутливим до політичних змін, що зумовлює нестабільність нормативної бази. Подальше вдосконалення екологічного законодавства США потребує посилення його стійкості, системності та узгодженості з глобальними стандартами сталого розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кушнір Н. О., Стегура О. Р. Сучасний стан та перспективи розвитку торговельного співробітництва США та України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2021. Випуск 39. С. 103-108.
2. Легеза Ю.О. Юридична відповідальність за забруднення морського простору небезпечними відходами: сучасний стан проблеми. *Право і суспільство*. 2023. № 3. С. 440-446.
3. Зміна клімату: наслідки та заходи адаптації: аналіт. доповідь / [С.П. Іванюта, О. О. Коломієць, О. А. Малиновська, Л. М. Якушенко]; за ред. С. П. Іванюти. К. : НІСД, 2020. 110 с.
4. Полич В. П. Правові засади боротьби зі зміною клімату в праві Європейського Союзу: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право». Харків: Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2022. 265 с.
5. Перга Т.Ю. Екологічна політика США. Епоха становлення. К., 2020. 192 с.
6. Вагнер Г. Увага, небезпека! Трамп перешкоджатиме розвитку відновлюваної енергетики в США і завдаватиме багато шкоди людям, скасовуючи правила захисту довкілля. *Економіка та екологія*. URL: <https://www.ipg-journal.io/ua/rubriki/ekonomika-ta-ekologija/uvaga-nebezpeka-2352/>
7. Friedman L. Trump Once Promised to Revive Coal. Now, He Rarely Mentions It. URL: <https://www.nytimes.com/2024/06/14/climate/trump-coal-politics.html>
8. Pataskala's massive illuminate USA solar plant to make 1,000 panels an hour when complete. URL: <https://www.illuminateusa.com/press/pataskalas-massive-illuminate-usa-solar-plant-to-make-1000-panels-an-hour-when-complete/>